

גמרא

1 נחלקו תנאים בדין העושה מלאכה שאינה צריכה לגופה [וכלומר,
2 מלאכה שאינו צריך אותה מצד עצמה, כגון המכבה את הנר כדי
3 שאורו לא יפריע לו], לדעת רבי יהודה חייב, ולדעת רבי שמעון
4 פטור. הגמרא מבררת כדעת מי טובר התנא של משנתו. מקשה
5 הגמרא: מ'דקתני - [ממה שכתוב] בסיפא של המשנה שהמכבה את
6 הנר בשוגג, מפני שחס על הנר או על הפתילה חייב חטאת, שמע
7 מ'ינה - מוכח מכאן שמשנתנו - [תנא קמא] כדעת ר' יהודה שסובר
8 שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, היא שנויה, שהרי
9 המכבה את הנר מפני שחס על הנר או על הפתילה אינו צריך את גוף
10 הכיבוי, אלא הוא צריך שהנר לא יפקע ומחמת האשן או שהפתילה
11 לא תדלק ותכלה. ואם כן קשה, ברישא של משנתנו שהמכבה מפני
12 החולה שישן פטור, כמאי עסיקנא - באיזה חולה אנו עוסקים, אי
13 מדובר בחולה שיש בו סכנה, שמותר לכתחילה לכבות את הנר
14 עבורו משום פיקוח נפש, מותר לכתוב את הנר מיפעי ליה - היה
15 צריך התנא לשנות, ולא רק פטור' שמשמעו שלכתחילה אסור
16 לעשות כן. ואי בחולה שאין בו סכנה אנו עוסקים ברישא, שאסור
17 לעשות מלאכה עבורו, אם כן חייב חטאת' מיפעי ליה לתנא
18 לשנות, ואף על פי שאינו צריך את גוף הכיבוי, והכיבוי הוא מלאכה
19 שאינה צריכה לגופה, הרי משנתנו שנויה כדעת רבי יהודה הסובר
20 שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב.
21 מתרצת הגמרא: לעולם משנתנו עוסקת בחולה שיש בו סכנה
22 שמותר לכבות את הנר עבורו, וברין הוא דליתני - [שהתנא ישנה]
23 במשנה ש'מותר' לכבות עבורו, ואידי דקעי למתני - ואגב שהוצרך
24 התנא לשנות בסיפא שהמכבה את הנר מפני שחס על הנר או על
25 השמן או על הפתילה 'חייב', תנא נמי - [שנה גם] ברישא שהמכבה
26 את הנר מפני החולה וכדומה 'פטור', שהוא ההפך מחייב.
27 מוסיפה הגמרא: והדרני - ומה ששנה רבי אושעיא בברייתא, שאם
28 כוונתו בכיבוי בשביל החולה שישן, לכתחילה לא יכבה, ואם כבה
29 פטור אבל אסור, התייא - ברייתא זו עוסקת בחולה שאין בו סכנה,
30 וכדעת רבי שמעון שסובר שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה
31 פטור, היא שנויה, ולכן אף על פי שלכתחילה לא יכבה, מכל מקום
32 אם כבה פטור.
33 עוד בענין כיבוי הנר מפני החולה בשבת: שאול שאילה זו לעילא
34 מרבי - [שאלו שאלה זו לפני רבי] תנחום דמן גוי - [שם מקום], מהו
35 לכתוב פוצינא דנורא מקמי פאישא בשבתא - האם מותר לכבות
36 בשבת נר הדולק לפני חולה שיש בו סכנה כדי שישן.
37 קודם שענה להם רבי תנחום על שאלתם, הקדים דברי אגדה
38 לתשובתו: פתח רבי תנחום ואמר, אנת - [אתה] שלמה המלך, אן
39 חכמתך, אן סובלתנותך - להיכן הלכה חכמתך, להיכן הלכה
40 תבונתך, לא דייך שדברך סותרין דברי דוד אביך, אלא שדברך
41 סותרין זה את זה, שדוד אביך אמר (תהלים קטו יז) 'לא המתים יהללו
42 יח', הרי שאין המתים חשובים, ואף סותר דבריו, שאמרת (קהלת ד א)
43 'ושבח אני את המתים שפבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה',
44 הרי שלדברך המתים חשובים מן החיים, ועוד תורת ואמרת (שם טו)
45 'כי לבלב חי הוא טוב מן הארצה המת', ומשל הוא על בני אדם,
46 שאדם חי פחות (שנמשל לבלב), טוב הוא מאדם מת חשוב (שנמשל
47 לאריהו). ונמצאת סותר גם את דברי עצמך ששיבחת את המתים.
48 רבי תנחום עצמו מיישב את דברי שלמה המלך: לא קשיא, הא
49 דקאמר - [מה שאמר] דוד 'לא המתים יהללו יח', הכי קאמר - כך
50 כוונתו, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות קודם שימות, שביין
51 שמת כמל מן התורה ומן המצוות, ואין להקדוש ברוך הוא שבת
52 בו. מוסיף רבי תנחום, והיינו דאמר רבי יוחנן, מאי דכתיב (תהלים פח)
53 'במתים חפשי', כוונת הכתוב היא, שביין שמת אדם, נעשה חפשי
54 מן התורה ומן המצוות, ואף כוונת דוד המלך היא שלעולם יעסוק
55 אדם בתורה ובמצוות בחייו. קודם שימות ויעשה חפשי מן התורה ומן

57 המצוות.
58 ממשיך רבי תנחום ומיישב את דברי שלמה המלך: ודקאמר - [ומה
59 שאמר] שלמה 'ושבח אני את המתים שפבר מתו', כוונתו, שראוי
60 לשבח את הצדיקים שעסקו בחייהם בתורה ובמצוות ומתו, יותר
61 מהצדיקים החיים, לפי שגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם,
62 כמו שמצינו שפשהמאן ישראל במדבר בחטא העגל, עמד משה
63 לפני הקדוש ברוך הוא ואמר כמה תפלות ותחנונים לפניו, כדי
64 שימחל לישראל על חטא העגל, ולא נענה בקושרו, אף על פי שלא
65 היה צדיק יותר ממנו, וכשאמר משה להקדוש ברוך הוא לאחר
66 שחטאו ישראל בחטא העגל, וביקש (שמות לב א') 'ובר לאברהם ליצחק
67 ולישראל עבדיך וגו' אשר נשבעת להם בך ותדבר אלהם אברהם את
68 זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם
69 ונחלו לעולם, מיד נענה בזכות האבות. מסיים רבי תנחום, וכי לא
70 יפה אמר שלמה 'ושבח אני את המתים שפבר מתו'.
71 מוסיף רבי תנחום: דבר - [פירוש] אחר בכוונת שלמה בשבתו את
72 המתים, מנהגו של עולם, מלך בשר ודם שגזר גזרה, ספק מקיימין
73 אותה בני מדינתו, ספק אין מקיימין אותה, ואם תמצא - [והרצח]
74 לומר שמקיימין אותה, רק בחייו מקיימין אותה, אבל במותו אין
75 מקיימין אותה. ואילו משה רבינו, גזר בחייו כמה גזירות, ותיקן
76 כמה תקנות, הם לעולם ולעולמי עולמים. מסיים רבי
77 תנחום, ולא יפה אמר שלמה 'ושבח אני את המתים' וגו', והיינו
78 ששלמה משבח את המתים הראשונים יותר מהחיים עכשיו,
79 שהראשונים טובים מהם, שהרי גזירותיו של משה רבינו מתקיימות
80 לעולם, וגזירות מלכים שחיים עכשיו אינן מתקיימות.
81 מוסיף רבי תנחום: דבר - [פירוש] אחר, מה שאמר שלמה 'ושבח אני
82 וגו' את המתים', כוונתו פירוש יהודה אמר רב שביאר את תפילתו
83 של דוד, דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב בתפילתו של דוד
84 (תהלים פו ז') 'עשה עמי אות למזכה, ויראו שנאי ויבשו', כוונת
85 הכתוב היא שאמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם,
86 מחול לי על אותו עון של שבת, אמר לו הקדוש ברוך הוא,
87 מחול לך עון זה. אמר לו דוד, עשה עמי אות - [סימן] בחיי, שיראו
88 הכל שמחלת לי, ויראו שונאי את האות ויבשו. אמר לו הקדוש
89 ברוך הוא, בחיך איני מודיע לכולם שמחלתי לך, אבל בחיי שלמה
90 בגד איני מודיע שמחלתי לך, וכך היה, שפשהמאן שלמה את בית
91 המקדש, ביקש להכניס את הארון לבית קדשי הקדשים, ודבקו
92 שערים של קודש הקדשים זה קודש ולא יכל לפתוחם, אמר שלמה
93 שערים וארבעה רגלות, ולא נענה. פתח שלמה ואמר, 'שאו שערים
94 ראשיכם, והנשאו פתחי עולם, ויבוא מלך הכבוד' (שם ד טו). רחמו
95 בתריה למיפלעיה - רצו השערים אחרי שלמה כדי לבלועו, מחמת
96 שחשבו שעל עצמו אמר מלך הכבוד, 'אמר לו השערים, מי הוא
97 זה מלך הכבוד' - למי היתה כוונתך כשאמרת 'ויבוא מלך הכבוד'.
98 אמר להו שלמה, 'ה' עוזו ונבור' (שם ד טז). אמנם עדיין לא נפתחו
99 השערים, חזר שלמה ואמר, 'שאו שערים ראשיכם, ושאו פתחי
100 עולם, ויבוא מלך הכבוד, מי הוא זה מלך הכבוד, ה' צבאות הוא
101 מלך הכבוד סלה' (שם ד טז-ט), ולא נענה. ביין שאמר שלמה 'ה'
102 אלהים, אל תשב פני משיחיד, וברך לחסדי דוד עבדך' (דברי הימים
103 ב' ו א), מיד נענה, ונפתחו השערים. באותה שעה שראו כולם
104 ששלמה המלך נענה רק בזכות דוד המלך, נהפכו פני כל שונאי דוד
105 ונעשו שחורים כשולי קדרה - כחחית קיריה שמשחורה מהאש,
106 וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא - [לדוד]
107 על אותו עון. מסיים רבי תנחום, ולא יפה אמר שלמה 'ושבח אני
108 את המתים שפבר מתו', שהרי השערים לא נפתחו בזכותו של
109 שלמה החי, אלא נפתחו רק בזכותו של דוד שכבר מת.
110 מוסיפה הגמרא: והיינו דכתיב (מלכים א' טו ט) לאחר חנוכת בית
111 המקדש 'ביום השמיני שלח את העם, ויברכו את המלך, וילכו
112 לאחיהם שמחים ומזכי לב, על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד

1 עֲבָדוּ וְלִישְׂרָאֵל עֲמוֹ'. מבארת הגמרא, 'וַיִּלְכוּ לְאַהֲלֵיהֶם', 'אהליהם'
 2 היינו נשותיהם, שִׁמְצָאוּ נְשׁוֹתֵיהֶן בְּמַהֲרָה. 'שִׁמְחִים', שְׂנַחְנוּ מִזֵּיו
 3 הַשְּׂכִינָה. 'וְטוֹבֵי לֵב', שֶׁנִּתְעַבְּרוּ נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וַיִּלְדָּה
 4 זָכָר. 'עַל כָּל הַמְּזֻבָּה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְדוֹד עֲבָדוֹ' (ולִישְׂרָאֵל עֲמוֹ,
 5 לְדוֹד עֲבָדוֹ), שִׁמְחָל לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ לְדוֹד עַל אוֹתוֹ עֶזְרָתוֹ שֶׁל בַּת
 6 שֶׁבַע, וְלִישְׂרָאֵל עֲמוֹ, דְּאֶחִיל לְהוֹ עֶזְרָתוֹ דְּאֶכִּילָה וְשִׁתִּיה בְּיוֹם
 7 הַכְּפֻרִים בַּעַת חֲנוּכַת הַבַּיִת.
 8 רבי תנחום ממשיך לתרץ את הסתירה בדברי שלמה: וְדִקְאָמַר
 9 שְׁלֹמֹה 'כִּי לְכָלֵךְ חַי הוּא טוֹב מִן הָאָרִיָּה הַמַּת', אין כוונתו לשבח
 10 את החיים יותר מהמתים, שבודאי הצדיקים המתים חשובים יותר,
 11 אלא כוונתו לענין הלכה מהלכות שבת ויום טוב, וּבְדָרְבַּי יְהוּדָה אָמַר
 12 רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מָאִי דְכָתִיב (תהלים לט ה) שְׁדוֹד הַמֶּלֶךְ
 13 בִּיקֶשׁ מִהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא 'הוֹדִיעֵנִי ה' קָצֵי, וּמִדַּת יָמֵי מַה הִיא,
 14 אֲדַעֵה מַה חֵדֵל אָנִי', אָמַר דּוֹד לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל
 15 עוֹלָם, 'הוֹדִיעֵנִי ה' קָצֵי' – הוֹדִיעֵנִי כֹל הַעֲתִידוֹת לְבוֹא עֲלַי. אָמַר לוֹ
 16 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, גְּזָרָה הִיא מִלְּפָנָי, שְׂאִין מוֹדִיעֵין קָצֵי שֶׁל בְּשָׂר
 17 וְדָם. הַמְשִׁיךְ דוֹד וּבִיקֶשׁ מִהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, 'וּמִדַּת יָמֵי מַה הִיא',

18 כלומר, הוֹדִיעֵנִי כִּמְהָ יֵהִיו יָמֵי חַיֵּי. הַשִּׁיב לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, גְּזָרָה
 19 הִיא מִלְּפָנָי, שְׂאִין מוֹדִיעֵין מִדַּת יָמֵי שֶׁל אָדָם. הַמְשִׁיךְ דוֹד וּבִיקֶשׁ,
 20 וְאֲדַעֵה מַה חֵדֵל אָנִי' – הוֹדִיעֵנִי בְּאִיזָה יוֹם בַּשְּׁבִיעִי אֲנִי חֹדֵל וּבִטֵּל מִן
 21 הָעוֹלָם. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּשִׁשְׁבַּת תָּמוּת. בִּיקֶשׁ דוֹד, אָמוּת
 22 בְּאֶחָד בְּשִׁשְׁבַּת [–ביום ראשון], כְּדִי שִׁיכֹלוּ לְהַתְעַסֵּק בִּי וּבַהֲסַפְדִּי.
 23 אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּכֹר הַגֵּיַע זִמְנָן מַלְכוּת שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ,
 24 שְׁעֵתִיד לִירֵשׁ אֶת מַלְכוּתְךָ לְאַחַר מוֹתְךָ, וְאִין מַלְכוּת נֹוֹגַעַת
 25 בְּחֻבְרָתָהּ אֶפִּילוֹ בְּמֵלָא נִימָא. בִּיקֶשׁ דוֹד, אָמוּת בְּעֶרְבַּ שִׁשְׁבַּת קוֹדֵם
 26 זְמַנִּי. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הֲלֹא כִּבְרַת אִמְרַת בַּעֲצֻמְךָ (שם פד יא)
 27 'כִּי טוֹב יוֹם בְּחֻצְרֵיךָ מֵאֶלֶף בְּחֻרְתֵּי', וְהִינּוּ שְׂטוֹב לִי לַחֲיוֹת בַּחֲצֵרוֹת
 28 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹם אֶחָד וּלְמוֹת אַחֲרָיו, מֵאֲשֶׁר לַחֲיוֹת אֶלֶף שָׁנִים
 29 בְּמִקּוֹם אַחֵר, וְאִמַּר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵף אֲנִי אֹמֵר שְׂטוֹב לִי יוֹם
 30 אֶחָד שְׂאֵתָהּ יוֹשֵׁב בַּחֲצֵרִי וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה, יוֹתֵר מֵאֶלֶף עוֹלוֹת שְׁעֵתִיד
 31 שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ לְהַקְרִיב לְפָנָי עַל גְּבֵי הַמְּזֻבָּח בְּיוֹם אֶחָד, וּלְכֵן אֵינִי רוֹצֵה
 32 לְהַמִּיתְךָ בַּעֲרַב שַׁבַּת קוֹדֵם זְמַנְךָ, כְּדִי שֶׁלֹּא תִבְטַל מִן הַתּוֹרָה אֶפִּילוֹ
 33 יוֹם אֶחָד.

58 זָה אֵת זֶה. מבארת הגמרא: כְּתִיב (שם א), 'טוֹב פְּעַם מִשְׁחָק',
 59 משמע שהשחוק אינו דבר הגון, ומאידך כְּתִיב (שם ב), 'לְשַׁחֵק
 60 אֶמְרָתִי מְהוֹלָל', מלשון הילול, משמע שהוא משובח. סתירה נוספת:
 61 כְּתִיב (שם ח טו) 'וְשִׁבְחָתִי אֲנִי אֵת הַשְּׂמֵחָה', וְכִתִּיב (שם ב ב) 'לְשִׁמְחָה
 62 מִה זֶה עֵשָׂה' – מה טובה ותועלת היא עושה.
 63 הגמרא מתרצת את הסתירות: לֹא קָשְׁיָא, זה שנאמר 'טוֹב פְּעַם
 64 מִשְׁחָק', הכוונה, טוֹב פְּעַם שְׂבוּעַם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַצְּדִיקִים
 65 בְּעוֹלָם הַזֶּה, שמביא עליהם יסורים וכדומה, ובוה ממרק עוונותיהם
 66 כדי שיזכו לעולם הבא, מִשְׁחָק שְׂבוּעַם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
 67 הַרְשָׁעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה – שמראה להם פנים שוחקות ומנהה אותם,
 68 בשכר מעט מצוות שעשו, כדי שיאבדו חלקם לעולם הבא. והנאמר
 69 'לְשַׁחֵק אֶמְרָתִי מְהוֹלָל', זֶה שְׂחֹק שְׂמֵשֶׁחַק הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם
 70 הַצְּדִיקִים בְּעוֹלָם הַבָּא, שהוא משובח.
 71 ותירוץ הסתירה השנייה: 'וְשִׁבְחָתִי אֲנִי אֵת הַשְּׂמֵחָה', זו שְׂמֵחָה שֶׁל
 72 מְצוּה, כגון שמחת הכנסת כלה, 'לְשִׁמְחָה מִה זֶה עֵשָׂה', זו שְׂמֵחָה
 73 סתם שְׂאִינָה שֶׁל מְצוּה, שאין בה תועלת. ובכך ששייבח שלמה את
 74 השמחה, בא לְלַמֵּד, שְׂאִין שְׂכִינָה שׁוֹרָה לֹא מִתּוֹךְ עֲצָבוֹת, וְלֹא
 75 מִתּוֹךְ עֲצָלוֹת, וְלֹא מִתּוֹךְ שְׂחֹק – סתם שחוק, ואף שאינו של
 76 ליצנות, לפי שאין דעת השחוק מיושבת, וְלֹא מִתּוֹךְ קְלוֹת רֹאשׁ –
 77 ליצנות, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה שֶׁל דַּבְרֵי חוֹץ ואפילו שיש בהם צורך,
 78 וְלֹא מִתּוֹךְ דְּבָרִים (–דיבורים) כְּגַלְמִים, אֲלֵא מִתּוֹךְ דְּבַר שְׂמֵחָה שֶׁל
 79 מְצוּה, כמו שְׂנַאֲמַר בְּאַלִישֶׁע הַנְּבִיא, כשבאו אליו יהורם מלך ישראל
 80 ויהושפט מלך יהודה, כשיצאו להלחם עם מואב, וכעס הנביא על
 81 יהורם על שעודו מחזיק בחטאות ירבעם, וכדי שתחול עליו שכירה
 82 לאחר שכעס, אמר 'וְעַתָּה קְחוּ לִי מַגֵּן, וְהִיָּה בְּנֵגַן הַמַּגֵּן וְתִהְיֶה עָלָיו
 83 יָד ה' (מלכים ב' ג טו), ושמחה זו היא שמחה של מצוה, שהרי באה כדי
 84 להשרות עליו שכירה.
 85 אָמַר רַב יְהוּדָה, וְכֵן לְדַבְרֵי הַלְבָּה – כשבא ללמוד דבר הלכה, צריך
 86 לפתוח בדבר שמחה.
 87 אָמַר רַבָּא, וְכֵן לְחֵלּוֹם טוֹב – אם ילך לישן מתוך שמחה, יראו לו
 88 חלומות טובים.
 89 הגמרא מקשה על רב יהודה: אִינִי – האם כך הוא, שצריך להקדים
 90 דבר שמחה לדבר הלכה, וְהָאֵמַר רַב יְנִידֵל אָמַר רַב, כֵּל תִּלְמִיד
 91 חָסֵם שִׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ וְאִין שְׂפִתוֹתָיו נִזְפָּטוֹת מֵר – מרירות מרוב
 92 אימה, תְּכִינָה (–מלשון כויה), שְׂנַאֲמַר (שיר השירים ה ג) 'שְׂפִתוֹתַי
 93 שׁוֹשְׁנִים נִזְפָּטוֹת מִזֶּרַע', אֵל תִּקְרִי 'מִזֶּרַע עֵינַי', אֲלֵא 'מִזֶּרַע עֵינַי',
 94 וכן אֵל תִּקְרִי 'שׁוֹשְׁנִים' אֲלֵא 'שְׂשׁוֹנִים' מלשון שינון, הרי שהלימוד
 95 צריך להיות מתוך אימה, ואינו יכול להיות ביחד עם שמחה כאחת.
 96 מתרצת הגמרא: לֹא קָשְׁיָא, הָא – דברי רב יהודה שאמר שצריך
 97 להקדים דבר שמחה ללימוד, הוּא בְּרַבָּה – ברב המלמד, וְהָא – ומה
 98 שאמר רב שצריך לשבת באימה, היינו פְּתִלְמִיד הַיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ.
 99 תירוץ נוסף: וְאִיבְעִית אִימָא – אם תרצה תוכל ליישב זאת כך, הָא
 100 וְהָא בְּרַבָּה – שתי השמועות אמורות לגבי הרב המלמד לאחרים,
 101 וְלֹא קָשְׁיָא, הָא – זה ששנה שצריך לפתוח בדברי שמחה, מדבר
 102 מִקְּמִי דְלִפְתַּח – קודם שיפתח בלימודו, שעל ידי השמחה נפתח לב
 103 התלמידים. הָא – זה ששנה שצריך הלימוד להיות באימה, מדבר
 104 לְבִתְרָ דְפִתַּח – לאחר שהתחיל לשנות לתלמידים, שצריך שיהיה
 105 באימה. כִּי הָא דְרַבָּה – כמנהגו של רבה, מִקְּמִי דְפִתַּח לְהוּי לְרַבְּנָן
 106 – קודם שפתח והתחיל לשנות לחכמים, אָמַר מִיִּתְיָא דְבִדְחִיחֻתָא –
 107 דבר המשמח, וְכִדְחִי רַבְּנָן – ונפתח לב החכמים מחמת השמחה,
 108 לְסוּף – לאחר מכן, יְתִיב בְּאִימָתָא וּפְתַח בְּשִׂמְחָתָא – ישב באימה
 109 ופתח בשמועתו.
 110 הגמרא ממשיכה בענין ספריו של שלמה המלך: וְהָא סֵפֶר מִשְׁלִי
 111 בְּקִשְׁו חֲכָמִים לְגִנּוּ, מפני שהיו דְּבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה, וּמִפְּנֵי מַה
 112 לֹא נִנְוָהוּ, אָמְרִי – אמרו החכמים, סֵפֶר קְהֵלֶת, לֹא עֵינֵינוּ
 113 וְאִשְׁבַּחֵנוּ מַעֲמָא – האם לא עיינו בדבריו ומצאנו טעמים ליישב
 114 הסתירות, הָקָא נְפִי – גם בספר משלי, לְעֵינֵינוּ – נעיין וניישב

1 ממשיכה הגמרא: מאותה שעה שדוד המלך שמע שעתידי למות
 2 בשבת, כֵּל יוֹמָא דְשִׁבְתָא – בכל ימי השבת, הָיָה יְתִיב וְנָרִים פּוֹלֵי
 3 יוֹמָא – היה יושב ולומד כל היום, כדי שמלאך המות לא יוכל
 4 להתקרב אליו, שהתורה מגינה ממלאך המות. הוּוּא יוֹמָא דְבַעֵי
 5 לְמִינָה נְפִשָׁה – באותו יום (השבת) שהגיע זמנו של דוד למות בו,
 6 קָם (–עמד) מִלְּאֲךָ הַמּוֹת קָמִיה – ולא לפניו, וְלֹא יָבִיל לִיה – ולא יכול
 7 היה ליטול נשמתו, דְּלֹא הָיָה פִּסְק פּוּמִיָּה מְנִירָסָא – משום שלא
 8 פסק פיו מללמוד. אָמַר מִלְּאֲךָ הַמּוֹת, מִיָּא אַעֲבִיד לִיה – מה אעשה
 9 לו לדוד, כדי שאוכל להמיתו. הָיָה לִיה פּוּסְתָנָא אַחוּרִי בִיתֵיה – היה
 10 לו לדוד פרס מאחורי בית, אֲתָא (–בא) מִלְּאֲךָ הַמּוֹת לְפָרְסָא, סָלִיק
 11 וּבְחִישׁ פְּאִילָנִי – עלה על האילנות ונענע אותם כדי שישמיעו קול
 12 משונה. כששמע דוד את קול האילנות, נִפְּק לְמִיחוּי – יצא לפרס
 13 לראות מהו הקול המשונה ששמע, והמשיך ללמוד ביציאתו. הָיָה
 14 סָלִיק דְּרַבְּנָא – היה עולה בסולם לפרס, אִיפְחִית דְּרַבָּא מִתּוֹתֵיה –
 15 ונשבר הסולם כשעלה עליו, ומחמת הבהלה אִישְׁתִּיק – השתתק
 16 מלימודו, מיד שלט עליו מלאך המות, וְנָח נְפִשָׁה – ונחה נפשו.
 17 לאחר שמת דוד, התעוררו לשלמה שתי שאלות, וְשִׁלַּח אוֹתוֹן שְׁלֵמָה
 18 לְבִי מִרְשָׁא. ואלו הן, השאלה הראשונה ששאל היא, אֲבָא מִת
 19 לאחר שיצא מביתו לפרס, וּמוֹטָל בְּחֵמָה, ואיני יכול לטלטל,
 20 שהרי מת הוא מוקצה ואסור בטלטול. והשאלה השנייה ששאל היא,
 21 וְכִלְבִּים שֶׁל בֵּית אָבָא וְרַעִיב, וצריך אני להאכילם. מַה אַעֲשֶׂה כִּי
 22 שלא יהיה אבא מוטל בחמה, וכדי להאכיל את הכלבים. שְׁלַחוּ לִיה
 23 החכמים, חֲתוּךְ נְבִלָה, וְהַנַּח אוֹתָהּ לִפְנֵי הַכְּלָבִים שיאכלוה. וְאָבִיךָ,
 24 הַנַּח עָלָיו כְּבֵר אוֹ תִינוּק, וּמְלַמְלוּ עַל יָדָם לְתוֹךְ הַבֵּית.
 25 מסיים רבי תנחום: וְכִי לֹא יָפָה אָמַר שְׁלֵמָה (קהלת ט ד) 'כִּי לְכָלֵב הָיָה,
 26 הוּא טוֹב מִן הָאֲרִיָּה הַמּוֹת', שהרי לצורך הכלבים התיירו לו לטלטל
 27 נבילה כמות שהיא בלי שינוי, ואילו את האריה המת (הוא דוד
 28 המלך) התיירו לו לטלטל רק על ידי שינוי עליו ככר או תינוק.
 29 רבי תנחום סיים את הקדמתו בענייני אגדה, והשיב לשאלה
 30 ששאלוהו (לעיל ע"א) בְּעֵינֵי כִיבִי נַר הַדּוּלֵק לִפְנֵי הַחוּלָה: וְלֵעֲנִין
 31 שְׂאִילָה דְשְׂאִילָנָא קְדָמִיכוּן – ששאלתי לפניכם, בענין כיבוי הנר
 32 בשבת לצורך חולה, הֲלֹא נַר קְרוּיָה נַר, וְנִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם גַּם הִיא
 33 קְרוּיָה נַר, שנאמר (משלי כ ב) 'נַר ה' נִשְׁמַת אָדָם', מוֹטָב תְּכַבֵּה בִשְׁבַת
 34 נַר שֶׁל בָּשָׂר וְדָם, מִפְּנֵי הַנִּשְׁמָה שהיא נַר שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
 35 כלומר, מותר לכבות את הנר כדי להציל את נשמתו של החולה.
 36 אגב דרשת רבי תנחום שדברי שלמה בקהלת נראים לכאורה
 37 סותרים לדברי דוד ולדברי עצמו, דנה הגמרא בפסוקים נוספים
 38 בקהלת הנראים כסותרים: אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרִיָּה דְרַב שְׁמוּאֵל כִּי
 39 שִׁילַת מִשְׁמִיָּה דְרַב, בְּקִשְׁו חֲכָמִים לְגִנּוּ סֵפֶר קְהֵלֶת, מִפְּנֵי שְׂדִבְרֵי
 40 סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה, כפי שיושב להלן, וּמִפְּנֵי מַה לֹא נִנְוָהוּ, מִפְּנֵי
 41 שְׂתַחֲלִילוּ דְבָרֵי תוֹרָה – שבח והשיבות התורה, וְסוּפֵי דְבָרֵי תוֹרָה,
 42 וכך שכן שגם באמצעו יש דברי תורה.
 43 מבארת הגמרא: תַּחֲלִילֵתוֹ דְבָרֵי תוֹרָה, דְּכִתִּיב (שם א) 'מִה יִתְרוֹן
 44 לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שְׂעֵמַל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ, וְאָמְרֵי דְבִי רַבִּי יִפְּאֵי,
 45 'תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ' – אם עמל בדברי עולם הזה שנבראו אחר השמש,
 46 הוּא דָאִין לוֹ יִתְרוֹן וְרוּחַ, אבל בעמלו בתורה שנבראה קודם
 47 הַשָּׁמֶשׁ, יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן. סוּפֵי דְבָרֵי תוֹרָה, דְּכִתִּיב (שם ב ג) 'סוּף דְבַר
 48 הַכֵּל נִשְׁמָע, אֵת הָאֱלֹהִים יִרְא, וְאֵת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר, כִּי זֶה כֵּל
 49 הָאָדָם'.
 50 מבררת הגמרא: מִיָּא – מה פירוש הפסוק 'כִּי זֶה כֵּל הָאָדָם'. משיבה
 51 הגמרא: אָמַר רַבִּי (–אליעזר), כֵּל הָעוֹלָם פּוֹלוֹ לֹא נִבְרָא, אֲלֵא
 52 בְּשִׁבְלֵי שִׁיבְרָא זֶה הִירָא אֶת ה', ושומר מצוותיו. פירוש אחר: רַבִּי
 53 אָבָא כִּי בְהִנָּא אָמַר, שְׂקוּל אָדָם זֶה, בְּגִנְדָּא כֵּל הָעוֹלָם פּוֹלוֹ. פירוש
 54 אחר: שְׂמַעוֹן בֶּן עֲזַאי אוֹמַר, וְאָמְרֵי לֵה שְׂמַעוֹן בֶּן זֻמָּא אוֹמַר, לֹא
 55 נִבְרָא כֵּל הָעוֹלָם פּוֹלוֹ, אֲלֵא לְצוּוֹת – להתחבר לָהּ – הִירָא ה',
 56 ולשמשו.
 57 מבררת הגמרא: וְיִמָּא – מהו זה שאמרו שְׂדִבְרֵי של קהלת סוֹתְרִין

36 (קהלת א ט) 'אין כל חדש תחת השמש' ואין כיוצא בזה היום, ואיך
 37 אפשר שיהיה כך לעתיד לבוא. אמר לו רבן גמליאל לתלמיד, בא
 38 ואראך דונמתן בעולם הזה, נפק אחוי ליה - יצא והראה לו
 39 תרנגולת, שיוולדת בכל יום ביצים, וכך יהיה גם באשה. הרי שטרח
 40 רבן גמליאל לענותו כאולתו, כדי להעמיד דברי תורה על מכונם.
 41 הגמרא מביאה מעשה דומה: ותו יתיב - ושוב ישב רבן גמליאל,
 42 וקדריש, עתידים אילנות לימות המשיח, שמוציאין פירות בכל
 43 יום, שנאמר (יחזקאל י"ב) ונשא ענף ועשה פרי, ויש לדרוש, מה ענף
 44 מצוי בכל יום על העץ, אף פרי יחד מצוי בכל יום, ומיד אחר
 45 לקיטת הפירות יצמחו פירות חדשים. ליגלג עליו אותו תלמיד,
 46 אמר והכתוב 'אין כל חדש תחת השמש'. אמר לו רבן גמליאל,
 47 בא ואראך דונמתם בעולם הזה, נפק אחוי ליה צלה - מין עץ
 48 המוציא שלשה מיני פירות תוך שלשה ימים, אבינות, קפריסין
 49 ולולבין, ואינם צומחים יחד, אלא כשלוקטים אחד מהם מיד גדל
 50 האחר, הרי שאין זה דבר חדש שיהא אילן מוציא פירות מיד אחר
 51 הלקיטה.
 52 הגמרא מביאה מעשה נוסף: ותו יתיב רבן גמליאל, וקא דריש,
 53 עתידה איין ישראל שתוציא גלוקסקאות - לחמים קטנים עגולים,
 54 וכלי מילת - בגדים העשויים מצמר נקי, שנאמר במזמור שהתפלל
 55 דוד על שלמה בנו, ועל פי דרשת רבן גמליאל נדרש הפסוק דלהלן
 56 על ימות המשיח, 'הי פסת בר בארץ' (תהלים ע"ט), ודורשים 'פסת'
 57 מלשון 'פס יד', שהיא כף היד, ו'בר' היא תבואה, והיינו לחמים קטנים
 58 הרחבים ככף היד. ועוד דורשים 'פסת' מלשון כתונת פסים, ו'בר'
 59 מלשון נקיות, כלומר בגדים מצמר נקי, ושני דברים אלו, הלא הם
 60 הדבר, יהיו מגורים ומבוכים בארץ. ליגלג עליו אותו תלמיד, ואמר,
 61 והלא אמר 'אין כל חדש תחת השמש', ואין כיוצא בזה היום. אמר
 62 ליה רבן גמליאל, בא ואראך דונמתן בעולם הזה, נפק אחוי ליה
 63 כמיהין ופטריות, שצומחים בן לילה ויוצאים כשהם מגורים, והם
 64 רחבים ועגולים כגלוסקאות. ואכלי מילת - ולדוגמת בגדי הצמר
 65 הראה לו נברא בר קורא - סיב הגדל סביב ענף הדקל, כשהענף
 66 עדיין רך בתחילת גדילתו, והסיב עוטפו כבגד, והרי זה דמיון לבגדי
 67 צמר שיצמחו לעתיד לבא.
 68 תנו רבנן, לעולם יהא אדם ענוותן - סבלן ונוח לבריות, בתלל, ואל
 69 יהא קפדן בשמאי.
 70 הברייתא מביאה כמה מעשים כדוגמא לכך: מעשה בשני בני אדם

1 הסתירות שבו.
 2 מבררת הגמרא: וזמאי ו-ואלו דקרוי של ספר משלי סותרים זה את
 3 זה. מבררת הגמרא: בתיב (שם כ"ד) 'אל תען בסיל באולתו' - אל
 4 תשיב לכסיל על דברי שטותו. ובתיב בפסוק שלאחריו 'ענה בסיל
 5 באולתו'.
 6 הגמרא מיישבת את הסתירה: לא קשיא, הא - מה שנאמר להשיבו,
 7 הוא בקרי תורה, שאם לא תשיב לו וראה הדבר כמו שהנך מסכים
 8 לדעתו הכוחת. הא - מה שנאמר שאין להשיבו, הוא כשדברי
 9 שטותו הם כמילי העלמא - בדברי העולם, שבא עמך בדברי ריב
 10 ומצה, שאם תשיב לו על דברי ריבו יאמרו שאף אתה כמותו, שהרי
 11 אין דרכם של חכמים להתקוטט ביניהם.
 12 הגמרא מביאה דוגמא לכך שאין להשיב על דברי שטות במילי
 13 דעלמא: כי הא דהוא דאתא לקמיה דרבי - כאותו מעשה, באותו
 14 אדם שבא לפני רבי, אמר ליה - אמר לו רבי, אשתך אשתי, שזנתה
 15 עמי, ובניך בני, שנולדו ממעשה זה. אמר לו רבי, שמא
 16 רצונך שתשטה בוס של יין, ונתן לו רבי כוס יין, שתה, ופקע - ומת.
 17 הרי שלא ענהו רבי על דברי שטותו, ורק גרם למיתתו.
 18 הגמרא מביאה מעשה דומה: ההוא דאתא לקמיה דרבי חייא, אמר
 19 ליה אמף אשתי, שזנתה עמי, ואתה בני. אמר ליה רבי חייא, רצונך
 20 שתשטה בוס של יין, ונתן לו רבי חייא כוס יין, שתה, ופקע.
 21 אמר רבי חייא, על אותו מעשה שהיה עם רבי, אהניא ליה צלותיה
 22 לרבי, הלא לשווייה בני ממורי - הועילה לו תפילתו של רבי, שלא
 23 נתקבל הלעז לא אותו אדם, להעמיד את בניו בחזקת ממורים, דרבי
 24 כי הוה מצלי אמר - לאחר שהיה מסיים תפילת הלחש היה מוסיף
 25 בקשה זו, 'הי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתצילני היום מעי פנים
 26 שלא זיקו אותי, ומעוות פנים' - שלא יצא עלי שם ממורות,
 27 שהממור עז פנים.
 28 הגמרא מבררת מה שאמרו לעיל, שבדברי תורה יש להשיב לכסיל
 29 כאולתו. מבררת הגמרא: בקרי תורה מאי היא - מה הדוגמא לכך
 30 שהמדבר דברי טפשות על דברי תורה יש להשיבו. מבררת הגמרא:
 31 כי הא דיתיב - כהמעשה שישב רבן גמליאל וקא דריש - והיה
 32 דורש, עתידה אשה לימות המשיח, שתלד בכל יום, שנאמר (ירמיה
 33 לא ט) 'הרה וילדת יחדו', משמע שתהיה הרה ויולדת באותו יום,
 34 והיינו שביום שתלד, כבר מעוברת היא בולד אחר, ויראה הדבר כמו
 35 שהרתה וילדה כאחת. ליגלג עליו אותו תלמיד ואמר, הלא נאמר